

Паўлінка

Асобы

Сцяпан Крыніцкі — засцяпковы шляхціц, 45 г.

Альжбета — яго жонка, 40 г.

Паўлінка — дачка Крыніцкіх, 19 г.

Пранцісь Пустарэвіч — сваяк Крыніцкіх, 50 г.

Агата — яго жонка, 43 г.

Якім Сарока — настаўнік, 25 г.

Адольф Быкоўскі — 24 г.

Госці, музыкі.

Рэч адбываецца да рэвалюцыі, у хаце Крыніцкіх.

Акт першы

Абшырная святліца. Направа ад публікі вокны ў сад, бліжэй да аркестра — стол; каля стала — лавы і табурэцікі, над сталом — вісячая недарагая лямпа, на сцяне — абразы. Налева — дзверы ў сенцы, бліжэй да аркестра — куфар. Напроці — сцяна і дзверы ў бакоўку (каморку); справа пры сцяне ад бакоўкі — ложка, засланы коўдрай, у галавах высока накладзена падушак; налева — у кутку — печ; на сцяне стрэльба, старасвецкі, з гірамі гадзіннік і некалькі тандэтных малюнкаў. Час — асенні вечар перад Пакровамі.

З'ява I

Паўлінка адна.

Стройная і досыць прыгожая дзяўчынка. Адзеўшыся ў недарагую крамніну, але чысценька; без хусткі – у валасах колькі грабеньчыкаў. Сядзіць на ложку і пільна шые крамны кафтанік. Як падымаецца заслона – Паўлінка п'яе.

Паўлінка.

Ой, пайду я лугам, лугам,
Дзе мой мілы арэ плугам;
Ой, пайду я лугам, лугам!
Ён арэ поле валамі,
А я плачу ўсё слязамі;
Ён арэ поле валамі.

(Перастаўшы пець.)

Э-э! штось не п'яецца сягоння. Неяк сэрцайка трасецца, як бы хто яго знячэўку перапужаў. А мо гэта песня вінавата? Даліпантачкі, аніяк не магу сама з сабой да ладу прыйсці. Ану, на шчасце зачну другую. Якую ж бы тут? Ага!.. *(П'яе.)*

Дый чаго ж ты, дуб зялёны,
Пахінаешся?
Дый чаго ж ты, мой міленькі,
Задумляешся?

(Пеючы, падыходзіць да акна і паглядае, пасля зноў садзіцца.)

А ўсё-такі нешта нецікава на сэрцы. І чаго яму, бедненькаму, не стае? Піць і есці, дзякаваць Богу, хватае, часам татка дае грошы і на сукенкі... Чаго, чаго, здаецца, тут хацець?.. Ох, ох, як жа маркотненька! Прост хоць збірай манаткі ды йдзі ўпрочкі з хаткі. Ужо вечарэе: зараз не будзе як шыць, а трэба сягоння канешне кончыць. Заўтра Пакровы... у Міхалішках кірмаш... Эх, эх, каб хаця той прыйшоў, каго так хочацца сягоння пабачыць. *(Садзіцца пры акне і пачынае зноў, шыючы, пець.)*

Ой, ляцелі гусі дый з-пад Беларусі,
Селі яны, палі на сівым Дунаі!

Селі яны, палі, ваду замуцілі
Дый нас, маладзенькіх, з сабой разлучылі.

Бадай тыя гусі марне запрапалі,
Як мы любіліся — цяпер перасталі.

(Паглядзеўшы ў акно.)

Ну, ужо зусім няма як без агню шыць! Зараз трэба запаліць лямпу. Цямнее і цямнее, ночка набліжаецца, а яго як няма, так няма! А шчыра абяцаўся, шэльма, напэўна прыйсці. *(Шукае запалак і запальвае лямпу.)* І што гэты тата да яго мае. З таго часу як даведаўся, што ён на мяне мілым вокам паглядае, усё роўна як чорная кошка між імі перабегла. Ён-то нічога, але тата — дык жыўцом бы яго з'еў. Ну, але тата сваё, Якім сваё, а я — сваё. Паглядзім, чый верх будзе: таткаў, ці мой, ці яго? *(Падумаўшы.)* Казаў, прыйдзе сягоння, каб там і ліха гарэла. «Трэба, кажа, сякую ці такую зрабіць пастанову. Мы, кажа, не дзеці — маем свой розум і можам сабой пакіравацца. Толькі ты, кажа, Паўлінка, павінна на гэта прыстаць канешне, бо іначай, кажа, згінем, як рудыя мышы...» *(Ускочыўшы.)* Ай! нехта ідзе. Ён, ён,

напэўна ён!

З'ява II

Паўлінка, Якім.

Якім. Вось і я — як тут быў! Добры вечар ясне-пекнай панне Паўлінцы. Што, золатца маё ненагляднае, пракалася трохі мяне, ненавісніка? *(Глянуўшы на бакі.)* А ці нікога няма? *(Гаворачы, набліжаецца да Паўлінкі, вітаецца і хоча абняць яе.)*

Паўлінка *(баронячыся).* Ой, ой! памалу! Усе дома, усе дома. Толькі ў Якіма не ўсе дома, бо поначы ходзіць да маладых дзяўчат. Дадуць, дадуць зараз пытлю старыя. *(Тупаючы нагой.)* Пазваленне ёсць гэтак позна прыходзіць?

Якім *(садзячыся).* Ёсць, ёсць, мая ты сакатушка, шчабятушка! Кажы толькі хутчэй, галубка мая бяскрылая: тата твой дома ці не? Бо ж сама ведаеш, якая ў нас з ім страшэнная любасць...

Паўлінка *(садзячыся за шыццё).* Ой, чаму ж не ведаю: як між катом і сабакам якраз. Але, але смела будзь, як у Бога пад прыпечкам. Паехалі абое на торг і, пэўна, позна вернуцца, бо маюць трохі сяго-таго да прадання і маняцца сякія-такія зрабіць пакупкі. Бачыш, заўтра мае быць трохі гасцей з кірмашу. *(Абнімае Якіма, раптам знаходзіць у кішэні кнігу.)* А гэта што? *(Чытае няўмела першыя радкі з «Песні аб Сокале» М. Горкага. Потым ён забірае ў яе кнігу і сам чытае.)*

Якім. Та-а-к! Значыцца, тым кшталтам, вечарынка будзе.

Паўлінка. Так, так! Вечарынка быць-то будзе, але не ўсе на ёй будуць.

Якім. Эх, Паўлінка! Ты ўсё сваё; мне і так горка на

душы, як бы хто там палын засеяў, а ты яшчэ прытычкамі сваімі соліш. Вазьму на злосць ды прыйду. Што ж яны са мною зробіць?

Паўлінка. Зрабіць-то нічога не зробіць, але і ты сам нічога не зробіш, а толькі пераробіш...

Якім (*робячы папяросу*). Ці ясне-панна Паўлінка пазволіць мне закурыць пры ёй?

Паўлінка. Ого, скуль такая далікатнасць? Рукам каля дзяўчыны дае волю без пытання, а як папяроску закурыць, дык пазвалення просіць. Не пазваляю затое, вось і ўсё тут!

Якім. А я закуру.

Паўлінка. А я не дам!

Кідае шыццё і хоча адабраць папяросу. Нейкі час тузаюцца, бегаюць адно за адным па хаце і няўмысля раскідаюць на ложку падушкі.

Якім (*бегаючы*). Ну, ужо годзе, годзе, Паўлінка! Болей нічома без твайго пазвалення даваць волі не буду.

Паўлінка. Ну, калі так, то згода!

Садзяцца. Якім курыць. Паўлінка шые.

Якім (*памаўчаўшы*). Паўлінка!

Паўлінка. Га! Ці пан Якім забыўся, як я завуся?

Якім. Ды не! Я хацеў бы, золатца, сур'ёзна з табой пагаварыць.

Паўлінка. І-і!!! Ведаю я гэтыя сур'ёзнасці. Перш-наперш будзе, ці я люблю, пасля — ці вельмі моцна, а пасля — ці гатова ўсё чысценька зрабіць, што чарнабрывы Якім захоча, а там, а там... і паехала, як на непадмазаных калёсах... Ці ж не праўда?

Якім. Праўда-то праўда, але ўсяму мусіць быць канец.

Паўлінка. Ну, дык слухаем, вашэці. А вось, можа, і новую песеньку нам спяціце. Адно толькі за ўмовай: або

надга вясёльную-вясёльную, каб аж лявоніху захацелася ісці, або такую сумна-сумненькую, што, выслухаўшы яе, — раз, два ды бухтыль у вір галавою! вось так!

Паказвае і чуць не валіцца; Якім падхоплівае і садзіць яе на лаве.

Якім. Гэта будзе ад цябе, маё ты сонейка, залежаць. Як захочаш — такая і песенька выйдзе: або вясёлая, радасная, як бы самое неба яснае, або сумная, гаротная, як асеннія хмары над гэтай зямелькай чорнай. *(Памаўчаўшы.)* Эх, эх! І дакуль жа ўсё гэта будзе цягнуцца? Дакуль, як сухавей, сушыць і мучыць нас будзе?

Паўлінка *(жартаўліва)*. Толькі не нас, а мяне, трэба гаварыць. Мне дужа добра, весела і так лёгенька, лёгенька на сэрцы, што...

Якім *(з дакорам)*. Паўлінка!

Паўлінка *(закрываючы губы рукой)*. Ну, ну, ужо маўчу... як нямая рыба.

Якім *(як бы сам да сябе)*. Калі, калі ўжо надойдзе тая часінка, што нас злучыць наvekі, і мы ўжо ніколі не расстанемся? Калі? Калі?..

Паўлінка. Ха-ха-ха! На святое ніколі. Вельмі ўжо татка мой заеўся на цябе з таго часу, як даведаўся, што мы з табой злюбіліся. Ну, а без таты гэты інтэрас наладзіць будзе вельмі трудна.

Якім. Трудна-то яно трудна, але няма таго злога, каб не выйшла на добрае. Хоць бы, прымерам, мы з табой так зрабілі: выбраўшы падхадзячую часіну, калі стары будзе не ў злосці, узяліся з табой за рукі, падышлі да яго, укленьчылі і сказалі: так і так, наш добры бацечка, — я люблю Паўлінку, а я люблю Якімку — вельмі-вельмі моцна, так, што і жыцця нам аднаму без аднаго нямашака, ну дык супакойце нашы сэрцайкі, дайце нам пазваленне ўзяць ды пажаніціся.

Паўлінка. Э-э!!! Не туды, мой дурненькі Якімка, паехаў! Уедзеш гэтак у нерат, што ні ўзад ні ўперад. Каб гэта яшчэ толькі з мамкай, то яно с'як-так, як табе не раз я і казала, але са старым дык чыстая бяда, настаяшчае гора. Хоць ты яму кол на галаве чашы, дык нічога не выдзеўбеш. «На парог, кажа, каб і не важыўся паказвацца; мазгаўню, кажа, гаду пашчапаю!» Вось і рабі з ім, што хочаш! Каб мог, дык на першай асіне павесіў быў цябе. Ну, і дзе ж у такім разе набрацца смеласці, ісці кленчыць перад ім і прасіць пазвалення?.. Задасць такога пытлю і табе і мне разам, што і жаніцьба ў галаву не палезе.

Якім. Так-то яно так! Але я неяк усё яшчэ надзеі не трачу – ану ж адпусціцца. Быў жа такі час, што мяне любіў ды нават у бядзе то тады, то сяды памагаў.

Паўлінка. Быў час, але вадою сплыў. Памагаў, пакуль не ўбачыў, што трэба і дачкою памагчы, а як да гэтага стала даходзіць, вось у ім і адазвалася шляхоцкая фанабэрыя. Другую песню цяпер п'яе. Нож точыць... востра нож точыць родны мой татка на таго, каго сам калісь любіў і каго я палюбіла... (*Устаючы, горача.*) І на векі вечныя любіць буду.

Ідзе і напраўляе падушкі, за ёй – Якім, абнімае яе, і садзяцца, абняўшыся, на ложку.

Якім (*памаўчаўшы, ласкава*). Паўлінка!

Паўлінка (*смеючыся*). Ізноў забыўся, як завуся?

Якім. А ты ізноў сваё... Слухай, міленькая: ці ты надумалася зрабіць тое, аб што я цябе надовічы прасіў і маліў? Сама ж ты, золатца, казала мне не раз і цяпер кажаш, што татка твой ні на якія просьбы не згодзіцца. Значыцца, сама добра разумееш, што іншага выхаду для нас нямашака. А гэтак, як я казаў, будзе найлепей. Ці то мы будзем першыя або апошнія? Янка Лукашонак з сваёй Зос'яй так зрабілі, Ігнась Манякоўскі з сваёй Дамінісяй, ды і шмат хто... Бацькі спачатку пазлуюць, пазлуюць трохі і адпусцяцца, – ведама,

бацькаўскае сэрца. Вось мы з табой, міленькая, такім парадкам самі сабе шчасце збудуем і нічыёй ласкі прасіць не будзем. Адно, абы твая згода — і ўсё будзе добра. Я ўжо, прызнацца табе, гаварыў з папом. Ён заўтра прыязджае ў Міхалішкі імшу адпраўляць і заначуе ў ваколіцы. Ну, а мы к яму... раз, два і — гатова.

Паўлінка. Думаць-то я думала, але неяк страшна. Можа б, было лепей, каб яшчэ трохі пачакаць, а то так скоро, раптам... Хто спяшыць, той людзей смяшыць.

Якім. Якая ты нядобрая, Паўлінка! Ты зараз — страшна, страшна, пачакаць, пачакаць! Гэтак і ўсю сваю моладасць пачаканкамі перачакаем. А так гэта дачэснае жыццё можна добра наладзіць, так добра, абы толькі ахвота ў нас была ды вытрываласць.

Паўлінка. А што, калі зловяць? Гэта ж я не выжыву з сораму, людзі вочы выберуць, нельга будзе на свет паказацца. Цяпер і то колькі ўсякай брыды ўслужлівыя суседзі і суседкі на нас вернуць, а што і гаварыць тады, як нам гэта «бог наш уцечка» не ўдасца.

Якім. Не бойся, золатца, не зловяць! Усё пойдзе гладка. Заўтра ў вас вечарынка; пасля вечарынкi ўсе будуць спаць моцна, так, што хоць з гарматаў страляй — нічога не пачуюць. Я ўсё акуратна прыгатую, ты толькі звязаш у клумак што патрэбнейшае, а там праз момант — і ты мая на веці вечныя.

Паўлінка (*нібы са злосцю*). Не я твая, а ты мой на веці вечныя!

Якім. Ну, хай будзе, як Сораказала; але гэта толькі тады ў нас выйдзе, калі ты прыстанеш на тое, аб што я цябе прасіў і прашу.

Паўлінка (*падумаўшы, смеючыся*). Ну, згода да... заўтрашняга дня, а там пабачым.

Якім (*навесялеўшы*). І даўно ўжо трэ было гэтак сказаць, мая ты кветачка майская. Заўтра вечарам, як толькі ўсе

паўкладаюцца, — я ўжо ў садзе пад акном буду на цябе чакаць. Ты аконца адчыніш, лахі пад пахі ды скакель з хаты ў сад, як пятах!

Паўлінка. Гэта ты, як пятах, а я, як...

Якім (*перапыняючы*). Як курыца.

Паўлінка. Не курыца, а як зязюлька.

Якім. Як зязюлька праз акно фырр! а пятах цап, а поп крапілам пырсь! а там...

Паўлінка (*смеючыся*). А там ізноў фырр!..

Размахвае рукамі і хоча вырвацца. Якім мацней прыціскае яе к сабе і хоча пацалаваць; яна нібы бароніца, а пасля хватае яго за шыю, і доўга горача цалуюцца.

Якім. Ох, каб гэтак усё жыццё і кожную мінутку.

Паўлінка. Ого! Разласаваўся!.. Аскому нагоніш, пакуль ахвоту спагоніш. (*Прыслушаўшыся*.) Ой, недзе туркоча! Ці не едуць толькі нашы з торгу!

Якім (*прыслушаўшыся*). Такі ж нехта едзе!

Паўлінка (*сумна*). Значыцца, Якімка, трэба ўжо табе рабіць фырр!

Якім (*устаючы, з уздохам*). Нічога не парадзіш — трэба!.. Ой, гэтыя бацькі! І чаму гэта не родзяцца на свет дочки без бацькоў!..

Паўлінка (*устаючы*). Ах, чуць не забылася. Ці прынёс мне тое, што абяцаўся?

Якім. А як жа, прынёс, маё ты золатца. (*Дастае з кішэні фатаграфію і аддае Паўлінцы*.)

Паўлінка (*прыглядаючыся да фатаграфіі, весела*). Вось так добра! Заместа аднаго маю ўжо двух: аднаго, што сам ходзіць да дзяўчат і рукам волю дае, а другога, што трэба насіць за... пазухай. (*Смяецца*.)

Якім (*любуюцца ёю, хватае і цалуе*). Ах ты, зязюлька мая ненаглядная!

Паўлінка (баронячыся). Ну, ну, петушок! Не гарачыся: паспееш з козамі на торг. (*Выпіхаючы Якіма з хаты.*) Марш дадому! Раз, два, тры!..

Якім (*у дзвярах*). Помні, Паўлінка, — заўтра!.. (*Выходзіць.*)

З'ява III

Паўлінка адна.

Паўлінка (*напраўляе ложка, пасля прыглядаецца да фатаграфіі, цалуе яе і хавае за пазуху, прыціскаючы грудзі рукамі*). А што, смачна? цёпленька?.. Га?.. Каля самага сэрцайка дзявочага... Пэўне, чуеш, як яно, бедненькае, трапечацца. Выгадна табе тут, як нідзе нікому!.. Але не, не! Гэтак не выпадае. Яшчэ трохі порана... Паслязаўтра — іншая рэч. А цяпер... (*Ідзе к абразу.*) Пасядзі лепш, саколік, за абразікам. Седзячы гэтак у Бога за плячыма, меней будзеш мець грэшных думак у галаве, чымся песцячыся тут (*паказвае*) у маладой дзяўчыны. (*Напяваючы, падыходзіць да сцяны, хавае фатаграфію за абраз і, як ні ў чым не бывала, садзіцца за шыццё.*)

Дый чым жа твая, дзеванька,
Галоўка занята? (і г. д.)

З'ява IV

Паўлінка, Сцяпан, Альжбета.

Сцяпан (*п'янаваты, уваходзіць з Альжбетай з сенцаў і*